

Kopecký, Milan

[ze Žatce, Jan. Oráč z Čech]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1987, vol. 36, iss. D34, pp. 119-120

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107833>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

rární vědě; soudí, že právě sémiologie převzala (po fonologii a kybernetice) vedoucí roli a je schopna dát literární vědě široký interdisciplinární metajazyk.

Stylistickým postupem studii Nory Krausové není prostý lineární výklad. Volí většinou diachronní expozici jednotlivého problému, kterou teprve následně komentuje, staví do souvislosti a dle stupně konkrétní analýzy přivádí i k dlším syntetickým závěrům. Časté je opakování jednotlivých formulací, jež slouží autorce k neustálé precizaci, eo ipso vzniká pohyb mezi centrem a periferií zkoumaného problému. Proto nelze mluvit o mechanicky posuvných syntagmatech; jejich zvýšená frekvence poukazuje k opačnému pólu: k silnému zaměření na opracování dlíhého problému (zejména u dvojice fabule — syžet), ke konciznímu vymezení, jež má být metodologicky otevřené i pro ostatní problémové okruhy. Na mnoha místech tvoří text pasáže dovedené k rozličným stupňům zobecnění, což ztěžuje orientaci čtenáři, ztrácí se i povědomí o subjektu úvahy; v celém souboru studií lze však zřetelně postřehnout místa, která autorka přivedla k vysokému stupni syntézy.

Nora Krausová splňuje požadavky současné literární vědy, obratně nastoluje rovnováhu empirického a teoretického přístupu, indukce a dedukce, věnuje pozornost všem třem literárním druhům, absorbuje vývody několika vědních disciplín, nachází si své místo mezi synchronním a diachronním přístupem (při prioritě diachronního). Lze si tedy jen přát, že v některé další knižní práci dá pece jen větší průchod syntéze a obohatí naši literární vědu — obdobně jako nitranští teoretikové — výkladovým slovníčkem.

Jiří Trávníček

Jan ze Zátce: Oráč z Čech. Vyšehrad, Praha 1985, 101 s.

Ackermann aus Böhmen Johannes von Saaz, dochovaný v četných rukopisech a tiscích z 15. a 16. století a mnohokrát vydávaný, reintegruje se novým českým překladem do naší kultury. Patřil tam už v době svého vzniku jak literárním kontextem, tak životními osudy svého tvůrce. Jan ze Zátce nebo přesněji Jan z Teplé (Johannes de Tepla) či Jan ze Šitboře (Johannes de Šitbor) byl pravděpodobně absolventem pražské univerzity a určitě působil jako městský notář v Zátci a od r. 1411 v Praze na Novém Městě, kde zemřel r. 1414 nebo 1415 ve věku asi 60 let. Byl to česko-německý bilingvista i znalec latiny, jak dokazuje jeho kompilativní čtení o sv. Jeronýmovi a čtyři formuláře, tj. soubory písemností usnadňujících písařovu práci. V jednom z nich byl v r. 1933 Konradem Josefem Heiligem objeven Janův dopis pražskému měšťanovi Petrovi Rothers (Rothirschovi) z r. 1401, svědčící o jeho autorství Ackermannna, neboť šlo o průvodní dopis k zásilce rukopisu díla. To bylo napsáno v době, kdy česká kultura byla vymezena teritoriálně — patřilo do ní všechno, co vzniklo na českém území a sloužilo kulturním potřebám našich předků.

Do české moderní kultury se dílo začlenilo vynikajícím překladem Pavla Eisnera s názvem *Oráč a Smrt* (Praha 1938). Po téměř celém půlstoletí dostáváme do rukou nový překlad od Jaromíra Povejšila. Pokládám za nevhodné, není-li zde nikde ani slovem zmíněn překlad nadšeného obhájce a oslavovatele češtiny, autora knih *Bohyně čeká, Chrám i tvrz aj.* Je to zarážející hlavně proto, že Povejšil nemohl nemít Eisnerův překlad před sebou a nemohl se jím nechat ovlivnit. Dokládají to místa doslovně shodná, což však není výtka, protože určité pasáže lze stěží vyjádřit jinak. Přitom však oba překlady musí být misty rozdílné proto, že překladatelé vycházeli z různých verzí spisu: Eisner z edice Aloise Bernta (Heidelberg 1929), kdežto Povejšil z edice Arthura Hübnera (2. vyd., Leipzig 1954) s přihlédnutím k edici G. Jungblutha (Heidelberg 1969). Zásadně tkví rozdíl mezi oběma překlady v míře stylizace: Eisner tihne v jazyku a stylu k archaizování, Povejšil k modernizování s občasnými archaismy. Obě metody jsou odůvodnitelné. Eisnerova byla a zůstává diskusní svou archaizací v duchu bratrské reformní češtiny, což Eisner sám navodil úvodní typologickou paralelou mezi *Oráčem a Labyrintem*, i když — podle vlastních slov — si odepřel „bližší příklon“ k mluvě Komenského. Se zřetelem k různým předlohám obou překladatelů i k rozčlenění textu vystoupí i rozdíl v akrostichu zašifrovaném do závěrečné kapitoly: u Povejšila „Johann“, u Eisnera „Johannes BMA“, tj. hypoteticky B[üh] — Ma[rkéta], v originále G[ot]t — Ma[rgaretha].

Po textu překladu a po dobře vybraných ilustracích (z vydání Albrechta Pfistera, Bamberg 1460, na vazbě z vydání Heinricha Knoblochtera, Strassburg 1477) následuje doslov Pavla Trosta. Úspěšně, ale obsažně (jak to známe ze studií tohoto vynikajícího badatele) je tu představen Oráč z Čech. U díla mnohokrát a rozdílně analyzovaného mohl Trost pouze naznačit nejdůležitější hypotézy o typu ústřední postavy, o ještě středověkém či už raně humanistickém charakteru díla aj. Trost zdůrazňuje, že dialog Oráče se Smrtí „podává nepřimou teodiceu“ (str. 90), že smrt je tu vysvětlena a ospravedlněna nejen teologicky, ale též racionálně. Pokud jde o dávnou otázku vztahu Ackermanna aus Böhmen k staročeskému Tkadlečkovi, připomíná Trost vedle tradičního chápání Tkadlečka jako díla majícího předlohu v Ackermannovi také další hypotézy, předpokládající dvě různé verze Ackermanna, z nichž první (původní), dnes nedochovaná, mohla být předlohou Tkadlečka. Trost charakterizuje umělecké hodnoty Ackermanna jako skladby „podzimu středověku“ (str. 93), ale nepoměruje jí už s hodnotami Tkadlečka. Komparace vyznívá zpravidla ve prospěch asi čtyřikrát kratšího Ackermanna, a to už proto, že tematika českého sporu zhrzeného mlence s Neštěstím, který je obviňuje z nevěry své milenky, není myšlenkově tak závažná jako Oráčův spor se Smrtí, která mu odňala manželku a jeho dětem matku. Avšak Tkadleček se vyznačuje složitější alegoričností a důsaznějším využitím středověké filozofie, teologie, rétoriky i práva ke zvládnutí námětu vyložené světského formou tzv. certamina. O rozdílnosti zašifrované reality v obou dílech svědčí např. výklad titulních postav: ztotožnit Ackermanna se spisovatelem nám umožňuje už formulace o Oráčovi, jenž „pluh má z ptačího šatu“ (3. kap.), kdežto u Tkadlečka je k tomu třeba využít dvojího významu latinského slova „textor“, znamenajícího nejen „tkalce“ (event. „křejčího“), ale i „spisovatele“ (srov. mou recenzi ve SPFFBU 1964, D 11, str. 200). Připomeňme k tomu jen, že od J. Dobrovského až po Fr. Šimka (viz jeho předmluvu k edici Tkadlečka z r. 1940) a dokonce i dále se psalo o „Ludvíku Tkadlečkovi“ jako autorovi české skladby. Naše medievalistika by se měla k Tkadlečkovi vrátit, navázat na důmyslný rozbor J. Vilikovského (Řád 1941) a vytěžit co nejvíce z bohatého materiálu taxativního srovnání Tkadlečka s Ackermannem od R. Zäcka (Heidelberg 1983).

Významovou problematiku Oráče z Čech řešil překladatel v poznámkách recenzované knihy s ohledem na její čtenářský charakter velmi stručně (str. 97–101), a to s využitím důkladných starších edic.

Milan Kopecký

Magistri Iohannis Hus Opera omnia. Tomus IV. Opera bohemica minora. Liber cura Commissionis ad Hussii Opera omnia edenda ab academico Collegio historiae creatae vulgatus. — Mistr Jan Hus: Drobné spisy české. Připraveno péčí komise pro vydávání spisů M. Jana Husa, ustavené vědeckým kolegiem historie Československé akademie věd. Academia, Praha 1985, 604 s.

Komise pro vydávání spisů M. Jana Husa rozpracovala monumentální program na vydání celkem 25 svazků kompletního českého a latinského slovesného odkazu M. Jana Husa; české spisy v něm mají zaujmát prvé čtyři svazky a část svazku 25., v němž budou Husovy listy jak české, tak i latinské. Z českých spisů dosud vyšel jen svazek první, obsahující Výklad velký, Výklad menší a Výklad krátký, kdežto svazky druhé a třetí, v nichž bude Husova Postila nedělní a Postila sváteční, se připravují; z latinských monografických edic vyšel zatím jen svazek 7. (Collecta), 8. (Passio Christi) a 22. (Polemica). Připravují se svazky 9, 10, 19, 21 a 24.

Vydáný 4. svazek Husových děl, připravený s mimořádnou pečlivostí a filologickou akribií, obsahuje celkem 16 českých děl, jejichž původcem je velký ideolog české reformace, nebo prací, které jsou mu s největší pravděpodobností poprávu přičítány. Kromě nich uzavírá pak soubor šest staročeských písní spjatých s husovskou tradicí, s původcovstvím Husovým přímým i nepřímým.

Vlastní kniha se skládá z oddílů výkladových (latinský úvod a česká předmluva), dále z edice textu 16 děl a 6 písní, z různocitění textů z jiných pramenů, než je základní znění pořízené podle nejvhodnějšího rukopisu, z vysvětlivek, z přeloh a znění k základ-